

Het Oude Testament als boek van de kerk (1)

© Riemer Roukema.

Gepubliceerd in *Geandewei* 30 sept. 2011, 3; *Protestantse Kerkbode Groningen* 29 okt. 2011, 2; *Christelijk Weekblad* 25 nov. 2011, 10; *Gezamenlijk Kerkblad voor Drente, Overijssel en Flevoland* 26 nov. 2011, 8 en op www.riemerroukema.nl

Wat christenen het 'Oude Testament' noemen, hebben zij als Heilige Schrift gemeenschappelijk met de joden. Toch leggen christenen en joden het Oude Testament vaak verschillend uit. Dat komt omdat christenen die oude boeken van Israël hebben leren kennen via Jezus en zijn apostelen. Christenen lezen het Oude Testament niet zomaar, maar in het kader van de komst van Jezus en in samenhang met het Nieuwe Testament.

De functie van het Oude Testament in de kerk heeft daar vaak vragen opgeroepen. De oudtestamentische verhalen en voorschriften zijn soms ruig, en het beeld van God dat erin wordt opgeroepen spreekt christenen niet altijd aan. Een protestantse jongerenwerkster in Friesland verklaarde eens in een moment van naïeve openhartigheid, niet gehinderd door theologische deskundigheid, dat de God van het Oude Testament een ander was dan de God van het Nieuwe Testament. Zij zag de tegenstelling dat God in het Oude Testament najverig (jaloers betekent dat), wreed en onberekenbaar was, terwijl ons in het Nieuwe Testament een God van liefde en genade wordt voorgehouden. Zij is niet de enige die er zo over denkt. Andere christenen zien in dat die opvatting onhoudbaar is, en sommigen gaan zelfs zo ver dat zij aan het Oude Testament de voorkeur geven boven grote delen van het Nieuwe Testament.

Omdat de plaats van het Oude Testament in de christelijke kerk van veel verschillende kanten belicht kan worden, neem ik mij voor daaraan een serie artikelen te wijden. Daarin zal bijvoorbeeld aan de orde komen hoe het zit met de omvang van de canon van het Oude Testament, de verhouding waarin Jezus staat tot de wet en de profeten, de uitleg van het Oude Testament door christenen en joden, de wrede teksten van het Oude Testament in vergelijking met het Nieuwe Testament, het citeren van losse teksten zonder rekening te houden met het bredere verband, het Godsbeeld, enzovoorts.

De christelijke kerk heeft er altijd aan vastgehouden dat, ondanks allerlei 'moeilijke' teksten in het Oude Testament, het bij de kerk hoort als het getuigenis van God, de Vader van Jezus, en als profetisch getuigenis van Jezus zelf. In deze eerste bijdrage aan de serie wil ik ingaan op een geruchtmakende episode in de eerste helft van de tweede eeuw. Er was toen een rijke christen uit Sínope; dat was een stad aan de Zwarte Zee, in de Romeinse provincie Bythinië en Pontus (vgl. 1 Petrus 1:1); in het huidige Turkije heet de stad nog steeds Sinop. De man heette Marcion en verdiende zijn brood als scheepsreder. Naar verluidt was zijn vader bisschop, hetgeen toen inhield dat hij in Sinope voorganger van de christelijke gemeente was. In de kerk van zijn vader werden de boeken van het Oude Testament beschouwd als Heilige Schrift. Marcion was echter tot de overtuiging gekomen dat het Oude Testament van een andere God getuigde dan de Vader in de hemel over wie Jezus had gesproken. Zoals veel mensen tot op vandaag, wist Marcion geen raad met de 'wrede' teksten over God, en concludeerde hij dat de God van de joden misschien wel rechtvaardig was, maar niet genadig. In het Oude Testament leren we volgens Marcion de Schepper kennen, maar de andere God, de Verlosser, zou pas door Jezus bekend gemaakt zijn. God de Schepper heeft een wet uitgevaardigd die tot vloek werd; God de Verlosser maakt mensen daarentegen vrij van de wet en is louter liefde. Zo zag Marcion allerlei tegenstellingen tussen het Oude Testament en de boodschap van Jezus. Paulus was volgens hem de enige apostel die Jezus' onderricht goed begrepen had. De enige evangelist die goed over Jezus had geschreven zou Lucas zijn geweest, Paulus' metgezel. Toch accepteerde Marcion niet het hele evangelie van Lucas en niet de complete brieven van Paulus. Allerlei verwijzingen naar het Oude Testament en naar de joodse wereld van Jezus' tijd schrapte Marcion daaruit, zodat hij een gekuist bundeltje teksten overhield waarin hij zijn eigen theologische visies teruglas. Daarin ontbraken bijvoorbeeld de eerste twee hoofdstukken van het evangelie van

Lucas, over Zacharias en Elisabeth, Maria en Joseph: die waren te joods! Volgens Marcion was Jezus niet uit Maria geboren, maar rechtstreeks als een soort engel uit de hemel van zijn Vader neergedaald.

Marcion behoorde inmiddels tot de kerk van Rome, maar toen hij daar in het jaar 144 met zijn opvattingen naar buiten kwam, deed die kerk hem resoluut in de ban. Sindsdien geldt Marcion als de ketter bij uitstek. Hij stichtte toen een eigen kerk, die eeuwen lang heeft bestaan.